

art, to the accumulation of experience of creative activity and forming of communicative capabilities.

Keywords: art-therapy, musically-therapeutic technologies, emotional feel, child's creation, individual development.

УДК 784:378:371.13–057.87

О. В. Маруфенко

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ В СИСТЕМІ МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

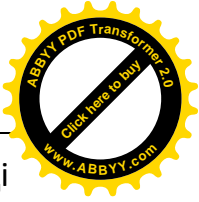
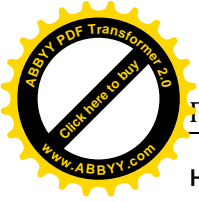
У статті досліджено особливості вокальної підготовки студентів у системі мистецько-педагогічної освіти. Розвинута вокально-слухова діяльність розглядається як передумова процесу формування вокально-педагогічної майстерності. Запропоновано педагогічну модель та поетапну схему процесу формування вокально-слухових навичок майбутніх учителів музики. Обґрунтовано необхідність перенесення акценту з виконавського на педагогічний напрям.

Ключові слова: вокальний слух, навички вокально-слухової діяльності, педагогічна модель, вокально-педагогічна майстерність, вокально-слухове мислення.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розбудови суспільства, спроможного інтегруватися у міжнародний простір, проблеми розвитку мистецької освіти та вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців мистецьких дисциплін постають дуже гостро. Проблемні питання підготовки вчителів мистецьких дисциплін, і особливо вчителів музики, набувають нової гостроти. Усе цеповною мірою стосується до вокальної підготовки майбутніх учителів музики.

Визначаючи стан методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів музики до вокально-слухової діяльності, був здійснений аналіз навчальних і робочих програм з предмета «Постановка голосу» (наприклад, А. Г. Менабені, О. Г. Стахевича, Ю. Е. Юцевича та ін. [3, 4, 5]), які протягом багатьох років використовувались у навчально-виховному процесі музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів педагогічної освіти. Аналіз дозволив виявити, що метою предмета «Постановка голосу» традиційно вважається формування у студентів власне вокально-виконавських навичок сольного співу.

Таким чином, виникає ситуація, коли навчальна дисципліна, яка повинна забезпечити готовність майбутнього вчителя музики до вокально-педагогічної роботи зі школярами, сформувати у студентів «інструмент», за допомогою якого вони зможуть проводити діагностування дитячого співацького процесу, озброїти їх конкретними знаннями і навичками вокально-слухової діяльності, вплинути на формування їх професійної вокально-педагогічної свідомості, має суто виконавський характер і формує в особистості не стільки педагогічні знання і навички, скільки особисті уявлення

на власному рівні про вокально-виконавську діяльність. На практиці ці навички часто мають не активний творчий характер, а репродуктивний, який не передбачає перенесення набутої навички на інший рівень.

Отже, актуальним є висвітлення шляхів формування спеціальних навичок вокально-слухової діяльності, які є передумовою формування вокально-педагогічної майстерності вчителя музики.

Аналіз актуальних досліджень. На сьогодні існує велика кількість наукових праць з проблем вокальної педагогіки. Вокальному навчанню професійних співаків присвячені дослідження І. Алієва, В. Антонюк, Н. Гребенюк, Л. Дмитрієва, В. Ємельянова, В. Морозова, О. Стахевича, В. Юшманова та ін. Питання вокальної підготовки майбутніх учителів музики досліджували Л. Василенко, А. Менабені, Л. Пашкіна, Г. Стасько, Ю. Юцевич та ін.

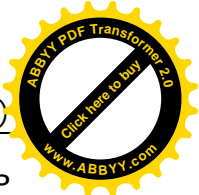
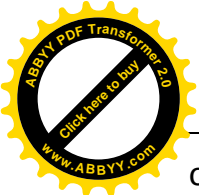
Аналіз методичної літератури засвідчує, що більшість науковців підіймають питання про необхідність формування у майбутнього співака спеціального вокального слуху. Вокальна педагогіка має цілу історію становлення цього поняття, яка на першому етапі пов'язана з іменами М. Глибоковського, В. Кареліна, А. Кастакаса, К. Мазуріна. [1; 395]. Другий етап, пов'язаний з іменами Т. Беркмана, М. Микиші, А. Мишуги, Б. Теплова, М. Фомічова, які робили перші спроби на шляху визначення цього поняття. На третьому етапі, що пов'язаний з іменами Л. Дмитрієва, В. Морозова, Г. Стулової, Ю. Юцевича, було надано науково обґрунтоване визначення сутності вокального слуху. І нарешті, на останньому четвертому етапі, пов'язаному з іменами В. Ємельянова та О. Маруфенко, визначення цього поняття набуло чіткої, педагогічно спрямованої структури.

Отже, ми будемо оперувати низкою визначень, а саме:

- **вокальний слух майбутнього вчителя музики** – це професійна якість, яка «забезпечує здатність особистості виконувати діагностичні, прогностичні та коригувальні дії на основі свідомого оперування вокально-теоретичними знаннями та опанування комплексним усвідомленим вокально-слуховим сприйняттям явищ голосоутворення» [2, 15];
- **вокально-слухові навички** – це «автоматизовані дії з вокально-слухового аналізу та корекції процесу голосоутворення з поопераційним контролем за роботою як власного, так і стороннього співацького апарату» [2, 15].

Мета статті – висвітлити психолого-педагогічні особливості процесу формування навичок вокально-слухової діяльності, спираючись на наукове визначення понять «вокальний слух» та «вокально-слухові навички».

Виклад основного матеріалу. Вокально-слухові навички як результат практичного засвоєння студентами складових частин процесу вокально-слухового сприйняття формуються у процесі багаторазового повторення

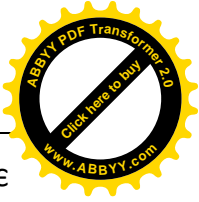
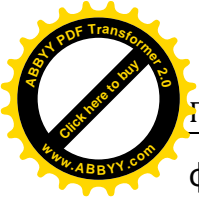
окремих вокально-слухових дій. Якщо «вокальний слух – це здатність майбутнього вчителя музики до свідомої і точної вокально-слухової діяльності, то вокально-слухові навички – це автоматизовані ланки цієї діяльності»[2; 15].

Процес формування навичок вокально-слухової діяльності майбутнього вчителя музики відображений у розробленій нами педагогічній моделі. Педагогічна модель процесу формування вокально-слухових навичок зорієнтована на цілеспрямоване керування цим процесом у межах факультету мистецтв педагогічного університету з метою вдосконалення підготовки майбутнього вчителя музики до вокально-слухової діяльності.

Модель ураховує специфіку навчального процесу на факультеті мистецтв педагогічного навчального закладу, конкретизує його мету, зміст, завдання, методику і форми навчання. Орієнтуючись на особистісний підхід до формування вокально-слухових навичок, ми визначили мету: формування індивідуальної готовності майбутнього вчителя музики до вокально-слухової діяльності у вигляді сформованого комплексу вокально-слухових навичок діагностування власного та дитячого співацького процесу. Виходячи з цього, педагогічна модель розглядає майбутнього вчителя музики не як об'єкт педагогічного впливу, а як суб'єкт навчально-пізнавальної взаємодії. Взаємодія викладача і майбутнього вчителя музики реалізується у процесі співпраці, співпошуку, співдослідження.

Реалізація особистісного підходу у процесі вокально-педагогічної підготовки відображається у формах і методах навчання. Серед форм навчання у процентному відношенні переважають індивідуальні заняття. Семінарські заняття передбачають роботу малими групами в межах наукових та творчих гуртків, а на старших курсах – у межах проблемних груп. Методичні засоби і прийоми орієнтуються на унікальність, особливість кожного студента, що певним чином змінює моделювання навчально-виховного процесу. Запропонована педагогічна модель передбачає наявність особистісної рефлексії студента.

Розглядаючи навчально-виховний процес формування вокально-слухових навичок як цілісну складну систему, ми визначили його сукупністю різних елементів, відображених у запропонованій моделі. Модель педагогічного процесу формування вокально-слухових навичок майбутнього вчителя музики включає різні складові. До відносно визначених елементів педагогічного процесу відносяться суб'єкти, мета, завдання й основний зміст, до невизначених – нові умови, засоби, форми і методи підготовки майбутнього вчителя музики до практичної вокально-слухової діяльності. Зв'язки, що існують між складовими елементами системи, спонукають до появи найближчих і подальших цілей, взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, а також умов, засобів, форм і методів здійснення обраних цілей (методики). Кінцевим результатом (метою) запропонованої моделі

формування вокально-слухових навичок майбутнього вчителя музики є сформований комплекс вокально-слухових навичок діагностування дитячого співацького процесу. Крім того, педагогічна модель зосереджує увагу на:

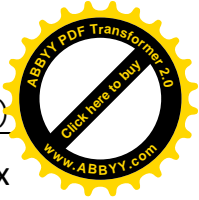
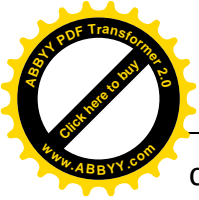
- перенесенні акценту вокальної підготовки з виконавського на педагогічний напрям з метою формування вокально-слухових навичок як необхідного інструментарію вокально-педагогічної майстерності;
- активізації формування вокально-слухових навичок майбутнього вчителя музики за рахунок формування установки на вокально-слухову діяльність, яка проявляється у вокально-діагностуючому напрямі мислення;
- інтенсифікації формування вокально-слухових навичок майбутнього вчителя музики за рахунок використання активних розвиваючих методів, прийомів та способів навчання;
- використанні асоціативних зв'язків (вокальних, загальномузичних і немузичних), які виникають у процесі сприйняття вокального звуку і сприяють формуванню вокально-слухових навичок, поширюють розуміння ролі вокально-слухових навичок у досягненні художньо-образної виразності виконання.

Психологічним підґрунтям процесу формування навичок вокально-слухової діяльності виступили основні положення теорії поетапного формування розумових дій, яка була розроблена П. Гальперінім, Н. Талізінюю і конкретизована А. Карповою, В. Чижиком та ін.

На основі цієї теорії була визначена послідовність етапів формування вокально-слухових навичок. Запропонована схема послідовності етапів формування вокально-слухових навичок (див. схему 2) характеризує зміст етапів із психолого-педагогічних позицій. Для визначення рівня володіння вокально-слуховими навичками в таблиці подано поетапну характеристику особливостей вокально-слухового мислення з позицій нейродинаміки та якості виконання вокально-слухових дій.

Перший етап відповідає дуже низькому рівню володіння вокально-слуховими навичками. Це допрофесійний рівень, який спостерігається лише у деяких абітурієнтів. Але вже після перших занять студент дізнається про наявність специфічного слухового навчання у процесі вокальної підготовки. Тому на той час, коли здійснюється діагностичне обстеження, він вже виявляє наступний рівень володіння вокально-слуховими навичками.

На другому етапі рівень володіння вокально-теоретичними знаннями все ще низький, але вони вже існують у свідомості студента, хоча немає зв'язку з практичними шляхами їх використання. Починається процес усвідомлення власних вокально-слухових відчуттів, які надійшли у мозок від фізіологічних «інформаційних воріт», починає формуватися нейродинамічний механізм: вогнище вокально-слухового збудження у свідомості студента починає пов'язуватися з його висловом, відображенням у другій сигнальній

системі, – студент розуміє деякі власні вокально-слухові почуття і може їх пояснити. Він розуміє мету і завдання вокально-слухової дії, але ще не бачить шляхів її досягнення, тому невміло виконує дії, припускається помилок.

Третій етап відповідає середньому рівню володіння вокально-слуховими навичками. Для цього етапу характерне свідоме і продуктивне виконання вокально-слухових дій: студент розуміє мету, завдання і шляхи виконання вокально-слухової дії, має певні успіхи у спробах виконання вокально-слухового діагностування. У нейродинамічному механізмі відбуваються якісні зміни: встановлено зв'язки між першою і другою сигнальними системами, студент може трансформувати особливості вокально-слухового сприйняття у педагогічно значущу форму. Вокально-слухові дії, їх послідовність та аналіз інформації здійснюються на рівні свідомості і потребують постійного контролю за процесом виконання.

На наступному, четвертому, рівні відбувається автоматизація набутої навички. Процес виконання вокально-слухових навичок майбутнім учителем музики стає дедалі більш якісним, виникає можливість розподілу уваги між виконанням кількох завдань та перенесення алгоритму набутої навички на інші завдання. Вокально-слухова навичка починає набувати автоматизму. У процесі діагностування власного співацького процесу студент уміє автоматично діагностувати недоліки, здійснювати корекцію співу і може науково обґрунтувати свої дії.

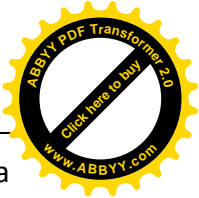
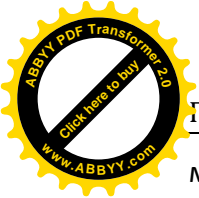
Останній п'ятий рівень – це рівень майстерності. Вокально-слухова навичка стає автоматизованою, з'являється можливість поєднання певних навичок у комплекси відповідно до визначених операційних показників.

Висновки. Таким чином, на основі викладеного матеріалу можна зробити такі висновки:

- передумовою вокально-педагогічної майстерності вчителя музики є сформовані спеціальні навички вокально-слухової діяльності;
- педагогічна модель процесу формування навичок вокально-слухової діяльності майбутнього вчителя музики відображає найбільш характерні ознаки досліджуваного явища і передбачає наявність особистісної рефлексії студента;
- послідовність етапів формування вокально-слухових навичок визначає психолого-педагогічні особливості досліджуваного процесу з позицій нейродинаміки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маруфенко О.В. Слухацька установка як психологічна умова формування та розвитку вокально-слухових навичок / О. В. Маруфенко // Наукові записки: Псих.-пед. науки. – Ніжин : НДПУ, 2004. – С. 155–158.
2. Маруфенко О.В. Формування вокально-слухових навичок майбутнього вчителя

музики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання музики і музичного виховання» / О. В. Маруфенко. – К., 2006. – 20 с.

3. Менабени А.Г. Методика обучения сольному пению / А.Г. Менабени. – М. : Просвещение, 1987. – 95 с.

4. Робоча програма з постановки голосу для спеціальності «Музика та світова художня культура» / [уклад. О.Г.Стахевич]. – Суми : СумДПУ, 2003. – 15 с.

5. Юцевич Ю. Е. Вокальный класс / Программа педагогических институтов / Ю. Е. Юцевич. – К. : РУМК, 1991. – 20 с.

6. Юцевич Ю. Е. Теорія і методика розвитку співацького голосу : навч.-метод. посібн. [для викл. і студ. мистець. навч. закл., учителів шкіл різного типу / Ю. Е. Юцевич. – К : ІЗМИ, 1998. – 160 с.

РЕЗЮМЕ

Е. В. Маруфенко. Особенности вокальной подготовки в системе художественно-педагогического образования.

В статье исследованы особенности вокальной подготовки студентов в системе художественно-педагогического образования. Развитая вокально-слуховая деятельность рассматривается как предпосылка процесса формирования вокально-педагогического мастерства. Предложены педагогическая модель и поэтапная схема процесса формирования вокально-слуховых навыков будущих учителей музыки. Обоснованы необходимость перенесения акцента с исполнительского на педагогическое направление.

Ключевые слова: вокальный слух, навыки вокально-слуховой деятельности, педагогическая модель, вокально-педагогическое мастерство, вокально-слуховое мышление.

SUMMARY

H. Marufenko. Features of vocal preparation in the system of artistic-pedagogical education.

The article is devoted the features of vocal preparation of students in the system of artistic-pedagogical educations. The developed vocal-auditory activity is examined as pre-condition of process of forming of vocal-pedagogical trade. An author is present a pedagogical model and stage-by-stage chart of process of forming of vocal-auditory skills of future music masters, the necessity of transference of accent aktualiziruetsya from performance to pedagogical direction.

Keywords: vocal ear, skills of vocal-auditory activity, pedagogical model, vocal-pedagogical trade, vocal-auditory thought.

УДК 371.134+37.041:7.071.4(045)

Ю.М. Найда

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ВПЛИВ ВЛАСНОГО СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОГО КЕРУВАННЯ НА ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті розкрито зміст поняття власного стилю педагогічного керівництва, з'ясовано його сутність та особливостей реалізації ідей компетентнісного підходу.

Ключові слова: власний стиль педагогічного керування, компетентнісний підхід.